

EL MONESTIR DE SANT MARÇAL DEL MONTSENY

ANTONI PLADEVALL I FONT

Aquest treball és una traducció i adaptació del que l'any 1961 vàrem publicar al n.º 35 de la revista AUSA de Vic sota el títol *Sant Marçal del Montseny. Antiguo monasterio y parroquia del obispado de Vic*. pàgines 9-25.

Pel seu caire divulgatiu prescindim de les notes de peu de pàgina que el lector trobarà al treball original, però donem una llista detallada de la bibliografia i fonts d'arxiu.

L'antic monestir de Sant Marçal es troba al capdamunt d'una petita vall montsenyenca, a una altitud d'uns 1.090 m, entre els dos grans massissos que formen el Montseny: el Matagalls, amb els seus darrers contraforts del Serrat Llis (1.600 m) i del Pla del Parany (1.523 m) i de les Agudes-Turó de l'Home (que ateny els 1.706 m al cim de les Agudes). Delimita la vall pel N. al Coll de Sant Marçal (1.107 m), situat sobre mateix del monestir i la seva línia divisòria segueix més o menys el traçat de la carretera que enllaça Viladrau amb Sant Celoni per la vall de Santa Fe, passant per sota el Puigdou (1.208 metres) i el Collsesferreres; des d'aquest punt el terme de la vall s'enfila vers els Castelletes i la vessant ponentina de les Agudes que marca el seu límit SE. Pel S o la seva par més fonda la vall de Sant Marçal es considera que acaba al punt on el riu Teix es troba amb la Tordera, un xic més avall del Mas de les Illes. El límit W es troba als estreps abans esmentats dels massís del Matagalls.

És una vall sensiblement triangular que és la capçalera del riu Tordera —conegut aquí per la Tordera—, riu que neix a la famosa Font Bona, situada a poca distància vers ponent del monestir. Segons expressió de la retòrica florida de Guifred, el fundador i primer abat del monestir, que va redactar la primera acta de consagració de Sant Marçal del 1066, el monestir es trobava *inter duo Montis Signa, ad principium fluentis Tordariae* o «Entre els dos Montseny, a l'inici del corrent de la Tordera».

Des dels seus inicis formava part de la jurisdicció del castell de les Agudes i per tant era del comtat de Barcelona, però en canvi, per raons desconegudes, es considerava integrat a la diòcesi de Vic. Aquesta vinculació a la diòcesi de Vic arribarà, com tindrem ocasió de veure, fins avançat el segle XVII. Ara

pertany al municipi del poble de Montseny, dit abans de Sant Julià de Montseny i a la seva parròquia. És per tant un lloc de la comarca del Vallès Oriental.

És coneguda la taula de pedra, amb tres seients o mollons, situada al mateix Coll de Sant Marçal, al peu de la carretera, coneguda per la «Taula dels tres bisbes». En aquest punt hi coincideixen els bisbats de Barcelona, Vic i Girona, les comarques del Vallès Oriental, Osona i la Selva i per tant les províncies de Barcelona i de Girona.

El Coll de Sant Marçal, bé que no encara amb aquest nom, el trobem esmentat en un precepte concedit el 19 d'agost de 862 pel rei Carles II el Calb a un comte Sunyer, que sembla ésser el comte Sunyer II d'Empúries-Rosselló. En concedir el rei de França al comte un conjunt de drets fiscals al Montseny, dins del pagus o comtat de Barcelona, diu que aquests arribaven *al collo que dicitur inter Duos Signos* o sigui el coll entre els dos Montsenys, expressió semblant a l'abans esmentada del 1066. El nom apareix ja clarament en la delimitació consignada en l'acta de consagració de Sant Martí de Viladrau en dir, el 1082, que el terme de Viladrau aleshores, com ara, anava per *ipsam viam usque in collem Sancti Marcialis*.

Aquesta *via* del segle XI, ara ampliada i redreçada, ha donat lloc a la nova carretera i abans camí Joan de Segarra que des del Coll de Gomara, en la carretera de Vic a Arbúcies, va fins a Sant Marçal, Santa Fe, Campins i Sant Celoni. El sector de Viladrau que va del Coll de Borderiol al coll de Sant Marçal és l'antiga via o camí de les processons. Abans al Coll de Borderiol hi havia una creu i al Coll de Sant Marçal una altra. La del Coll de Sant Marçal la trobem documentada des del 1551 i l'actual va ésser reposada l'any passat pels «Amics del Montseny».

Aquesta moderna carretera ha portat avui dia nova vida a Sant Marçal, tot i que a vegades hom anyori la pau i solitud d'anys enrera.

L'ORIGEN DEL MONESTIR

El lloc o l'església de Sant Marçal surt esmentat per primera vegada l'any 1053, vinculat al castell de les Agudes. Aquest castell és àmpliament citat en la documentació fins avançat el segle XIII, però del que no n'hem sabut veure rastre o vestigi d'edificacions. Com ho indica el seu nom es devia trobar a la muntanya o cim de les Agudes o bé en un seu estrep. Com veurem en comentar el document abans al·ludit de 1053 es troba proper a Sant Marçal i de fet sota el roquetar conegut pels Castellets; mirant la vall de Sant Marçal, hi ha un indret conegut encara per *la бага del Castell*.

El nom de les Agudes surt documentat per primera vegada el 1019 amb el senyor Odó d'Agudes o de Sesagudes, cap d'una família que tindrà el domini del lloc fins avançat el 1275. La vídua d'Odó, Giberga, amb el seu fill Umbert o Humbert Odó, seran els qui patrocinaran el monjo Guifred, entre el 1050 i el 1070, i els qui dotaran l'església de Sant Marçal perquè es pugui convertir en monestir o abadia.

Pot considerar-se als senyors del castell de les Agudes com els fundadors i patrons de Sant Marçal, segons ho testifiquen molts altres documents; així el monestir s'insereix dintre el conjunt de fundacions monàstiques que faran a inicis del segle XI els principals llinatges del país, com els Cabrera fundadors de Breda, els Cardona de Sant Vicenç de Cardona i Sant Pere de Casseres, Gombau de Besora fundador de Sant Miquel del Fai, Mir Geribert d'Olèrdola fundador de Sant Sebastià dels Gorgs, etc.

Sobre aquesta família n'extractarem moltes notícies al treball original sobre Sant Marçal que aquí seguim i en el nostre treball sobre «*Les arrels històriques de Palautordera*» reproduït a «Monografies del Montseny» 2, pp. 47-70. Sobre la personalitat concreta d'Umbert de Sesagudes, vegeu una breu biografia seva a la GEC, 13, p. 539.

El document que cita per primera vegada l'església de Sant Marçal i la relaciona amb el castell de les Agudes és la donació d'un alou de la Vall d'Arbúcies feta a la canònica de Vic, el 1053, per Adaledis, viuda de Borrell, on diu, en donar els límits de la part de migdia: *desinunt in Kastro de Acutis sive ad ecclesiam Sancti Marcialis quo ad Aquam Albam* o sigui que els termes «acabaven en el castell de les Agudes o en l'església de Sant Marçal fins a Gualba».

L'origen del monestir el coneixem a través de dos documents dels anys 1058 i 1060 i en especial per l'acta de consagració de l'església de Sant Marçal de l'any 1066.

En el primer d'aquests documents Giberga, la viuda d'Odó de Sesagudes, el 1058 va donar a l'església de Sant Marçal i al seu prior Guifred els alous que tenia a la Vall d'Arbúcies, als llocs de Riudeboix i de Pujalts, entre Sant Pere de l'Erm, ara conegut per Sant Pere Desplà i Sant Mateu de Joanet. En el document de 1060 s'explica que Adroer Borra va portar a l'església de Sant Marçal un fill seu que estava posseït pel dimoni i que allà, en presència de tothom, va ésser guarit i lliurat del mal esperit. Agraït per això Adroer va donar a Sant Marçal un alou que tenia al lloc dit el Prat de la parròquia de Sant Esteve de Malla, a la Plana de Vic.

Aquests dos documents deixen fora de dubte que entorn l'any 1050 s'havia aplegat a l'església de Sant Marçal una petita comunitat, regida pel prior

Guifred i que la fama del lloc ja va atreure el 1060 un home de la Plana de Vic a portar-hi un seu fill malalt o endimoniàt.

El prior Guifred, amb l'ajuda dels senyors de les Agudes, va aixecar o potser reedificar una nova església, dedicada a Sant Marçal i per això el 8 de desembre de 1066, diada freda per aquests tocoms del Montseny, la va venir a consagrar el bisbe de Vic, Guillem de Balsareny, amb un gran acompanyament de clergues i de seglars i amb la presència d'Umbert Odó de Sesagudes, de la seva muller Sicardis i del seu fill hereu Guillem Umbert, que tenien el monestir sota el seu patrocini i defensa.

L'acta que explica la festa de la consagració, comença amb una elegant prosa rimada i fou escrita per Guifred a qui el bisbe de Vic, amb motiu de la festivitat de la consagració, va elevar a la dignitat d'abat; per tant el monestir, que figurava com a priorat el 1058, ara passava a ésser abadia. Guifred diu d'ell mateix en l'acta «que des de la seva infància havia estat educat en les lletres sagrades» cosa que podria interpretar-se com que s'hagués format en algun monestir, com en el veí de Breda o el de Sant Cugat del Vallès. Insinuem això perquè en l'acta hi signen l'abat Sunyer de Breda i un abat de nom Andreu, que forçosament ha d'identificar-se amb l'abat Andreu Riculf de Sant Cugat, que regí aquella abadia entre 1065 i 1086. Sant Cugat aleshores ja tenia béns a Gualba i a Palautordera.

El mateix document o acta confirma al monestir tot un reguitzell de béns que formaven la seva dotació inicial. Comença la llista amb les donacions fetes per la família dels senyors de les Agudes que consistien en l'alou o territori on es trobava el monestir, que en realitat era tota la vall de Sant Marçal i altres béns situats a Pineda, a Caselles prop la Tordera, a Montpalau, a Lloret de Mar, a Maçanet, a l'Estanyol, a Palautordera i a la Castanya; després segueix la confirmació d'altres béns situats a Argentona, a Corró, a Samalús, a Sant Celoni, a Cassà, al Vilar de Girona, a Sant Hipòlit de Voltregà, a Malla, a Centelles, i al Viver del Montseny.

Tot això consta en l'acta que no transcrivim però que el lector que la desitgi llegir la trobarà al *Viage literario* del P. Jaume Villanueva, tom 6, apèndix XXXIV.

La nova abadia va continuar alguns anys de prosperitat sota l'abat fundador Guifred, de qui trobem notícies fins als volts del 1070. El segon abat conegut que va regir la casa fou Bernat, que és documentat entre els anys 1080 i 1091.

La fama que havia adquirit el monestir féu que el 1063 li fos cedida l'església i una petita dotació annexa de Sant Pere Cercada, ara del municipi de Santa Coloma de Farners i el 1067 l'església de Sant Llorenç del Munt,

Façana de Sant Marçal del Montseny.

també amb la seva dotació, del municipi osonenc de Sant Julià de Vilatorrada. En ambdós documents de donació es diu que el monestir de Sant Marçal ha d'erigir comunitats monàstiques filials seves en les dues esglésies. De fet la falta de personal i de mitjans va fer que Sant Marçal no pogués dur a terme aquestes fundacions i que algun temps després –Sant Llorenç del Munt entre 1125 i 1150 i Sant Pere Cercada el 1136–, es convertissin en dues cases o priorats de canonges agustinians, després que Sant Marçal les hagués retornades a les famílies dels primitius donadors. Sembla que en el cas de Sant Pere Cercada hi va haver una resistència o enfrontament amb el monestir de Sant Salvador de Breda, que s'oposà directament a la fundació.

En tot cas, tot això és un indicatiu que a finals del segle XI Sant Marçal havia perdut l'empenta inicial o del moment de la fundació.

UNIÓ A BANYOLES I INTENT DE DEIXAR EL MONTSENY

El símptoma més clar d'aquest declivi és el fet que entre els anys 1091 i 1097 el monestir de Sant Marçal del Montseny va perdre la primitiva categoria d'abadia i va passar a ésser un simple priorat del monestir de Sant Esteve de Banyoles.

La primera notícia d'aquesta unió a Banyoles la dona la butlla que el papa Urbà II va concedir al monestir de Banyoles l'any 1097, en la qual, entre altres béns que li confirma, hi ha: *In comitatu Barchinonensi monasterium Sancti Martialis de Monte Signi*. Ignorem perquè es va produir aquesta unió i el fet que s'escollís el monestir de Banyoles i no un altre més proper: ¿fou per una disposició dels senyors de Sesagudes? ¿Fou com a resultat de les unions de monestirs per tutelar la seva vida religiosa promogudes per la reforma romana o gregoriana? Cap notícia ni indicatiu no ens permet assegurar res.

El que sí que coneixem és que a finals del segle XI hi va haver un intent d'abandonar el monestir de Sant Marçal i de traslladar la comunitat a una nova església de la diòcesi de Barcelona. En fer la primera redacció d'aquest treball ignoràvem el lloc on s'havia produït l'erecció de la nova església, coneguda popularment per «Sant Marçal de Baix», i les circumstàncies que acompanyaren el fet. Poguérem aclarir aquest episodi pel 1970 i en deixàrem constància en el treball sobre Santa Magdalena de Mosqueroles, publicat al n.º 17 (1979) de la revista «Esclat» de Sant Celoni i reproduït al volum 2 de «Monografies del Montseny», pp. 37-44.

Fou el prior Arnau qui, entorn el 1100, va deixar la vall del Montseny i va passar a residir a la nova església de Santa Magdalena o de Sant Marçal, erigida prop del castell de Montclús, sobre la riba esquerra de la Tordera.

Aquest trasllat es va fer sense el consentiment de Bernat Umbert, bisbe de Girona i fill dels senyors de les Agudes Umbert Odó i Sicardis i per tant germà de Guillem Umbert I de Sesagudes, que es diu amo del lloc o terreny sobre el que es va edificar el monestir i del bisbe de Vic, Arnau de Malla, que veia que el monestir marxava de la seva diòcesi. És probable que el prior Arnau hagués aprofitat l'interregne o espai comprès entre la mort del bisbe Berenguer Seniofred de Lluçà (1099) i l'elecció canònica del bisbe Arnau de Malla, antic abat d'Amer (1102), per dur a terme el trasllat. En aquests anys la diòcesi de Vic tingué un bisbe intrús i uns temps de confusió.

Posats d'acord Bernat Umbert i el bisbe de Vic, varen decidir d'obligar a retornar la comunitat al monestir del Montseny i per això revestiren de solemnitat l'ocasió fent una nova consagració de l'església de Sant Marçal.

Una església no es pot consagrar de nou si no s'ha refet la seva estructura o s'ha profanat amb algun crim greu, com un assassinat o sacrilegi. És probable que l'església de Sant Marçal hagués estat modificada en la seva edificació a finals del segle XI. Examinant l'església actual es nota una gran represa d'obra a mitja nau i d'altra banda els seus paraments i estructura semblen més aviat del 1100 que del 1066.

Transcrivim íntegrament, traduïda del llatí, aquesta segona acta de consagració per la seva brevetat i caràcter descriptiu:

«L'any de l'Encarnació de Crist mil cent quatre, en la dotzena indicció, va venir el senyor Arnau, bisbe d'Osona, al monestir de Sant Marçal que està edificat entre els dos Montseny, a l'inici del corrent del Tordera, perquè aquest lloc pertany a la diòcesi osonenca i a la seu de Sant Pere, a precés del seu prior Bonhome i del bisbe de Girona, Bernat, en patrimoni del qual es troba edificat el monestir. Allà, juntament amb un gran nombre de clergues, de nobles i de laics, vinguts de tot arreu, els dos bisbes varen consagrar el dit monestir a honor de Sant Marçal, bisbe i confessor. Feta la solemne consagració varen confirmar al monestir totes les coses que fins aleshores li havien estat donades pel senyor Umbert i la seva muller Sicarda i pels altres fidels i també totes les coses que en el futur se li poguessin donar. També varen decretar, sota pena d'excomunió, que tots els alous i propietats que Arnau, prior de Banyoles, havia traslladat d'aquesta església a una altra església del bisbat de Barcelona, que, sense cap reserva, fossin restituïts a aquest monestir, amb el pacte que aquest monestir sempre es mantingui ferm i al servei de Déu, com consta en el document copiat juntament amb aquest, fet en altre temps pel bisbe d'Osona Guillem i els seus clergues

i confirmat sota pena d'excomunió. Decretem també que l'abat o el prior d'aquest monestir assisteixi sempre als sínodes de Vic i observi els decrets i estatuts de l'església d'Osona, tal com en altre temps va fer l'abat Guifred d'aquest lloc i havien de fer tots els successors.

Per això jo el bisbe Arnau d'Osona, confirmo aquesta dotació tal com més amunt s'ha exposat i per tal que ningú no la infringeixi la corroboro amb l'anatema i la signo amb la meva mà.

Es feu això el dia 5 de febrer de l'any 45 del rei Felip.

Signat per Arnau, per la gràcia de Déu, bisbe d'Osona.

Joan, monjo i sacerdot, que ho ha escrit el dia i any més amunt expressat.»

Aquest document es va escriure al dors de la primera acta de consagració del 1066, cosa que indica que el que pretenia era essencialment confirmar el contingut de la primera acta, contra la qual havia anat el trasllat de la comunitat a la diòcesi de Barcelona.

L'ESGLÉSIA DE SANTA MAGDALENA DE MOSQUEROLES

Com ja hem indicat abans fou entorn l'any 1970, amb motiu de fer l'inventari del Patrimoni Arquitectònic de la província de Barcelona per la Diputació provincial, quan vàrem poder relacionar l'església de Santa Magdalena de Mosqueroles amb l'església on s'havien traslladat els monjos de Sant Marçal, vers el 1100 i que devien aixecar en aquell temps.

Des de l'any 1209 la documentació del fons de Sant Marçal, guardada a la Secció de Monacals de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, relaciona l'església de Santa Magdalena amb el monestir de Sant Marçal i l'anomena a vegades església de Sant Marçal inferior o de baix o bé fa esment de l'altar de Sant Marçal «situat en el monestir inferior de la parròquia de Mosqueroles, prop del castell de Montclús». Amb això encaixaven totes les dades.

És testimoni de l'empenta que tenien encara els monjos del monestir del Montseny, la grandesa i magnificència amb què varen començar a construir l'església de Santa Magdalena o de Sant Marçal de baix, església que, tot i restar inacabada, és encara la de planta i potser dimensions més notables de tot el Vallès Oriental. És un edifici de tres naus i tres absis que té una llargada d'11 metres de l'arc triomfal de l'absis major a la porta, més uns tres metres de fondària de l'absis i una amplada total de 16 metres incloses les tres naus. La nau central té una amplada de 7,5 metres i les laterals de 4, mides a les

quals cal afegir-hi l'amplada dels arcs formers que separen aquestes naus i que surten dels grans pilars, un per banda, que recullen els arcs torals i els formers. Adossats a la façana es veuen uns altres dos mitjos pilars que posen en evidència que l'església va restar inacabada per la part de ponent i que li falta una tramada. Això és clar, si es considera la desproporció entre l'amplada i la llargada. Tot fa suposar que s'estava construint al moment en què es va fer la segona consagració de Sant Marçal i que per la decisió dels bisbes d'impedir l'abandonament del monestir del Montseny, va restar inacabada.

Com detallàvem en l'article abans citat del 1979, aquesta església, restaurada fa poc pel Sr. Joaquim Cordoní, el seu propietari, es troba a ponent del poblet de Mosqueroles, a la carena que separa la vall de la Tordera de la petita vall de la riera de Rifer, no lluny de l'antic mas Ferrer. Dista poc més d'un quilòmetre de la carretera de Sant Celoni a la Costa de Montseny i hi condueix una bona pista que surt prop del km 9 de l'esmentada carretera.

Els seus tres altars estaven dedicats a Santa Magdalena, Sant Marçal i Sant Gil, tots tres amb beneficis propis, renovats o dotats de nou al llarg del segle XIV. Des del 1214 com a mínim, tenia una confraria, regida per un sacerdot, que estava sota la protecció o patronatge del prior de Sant Marçal i que comptava amb un gran nombre d'afiliats, i una notable dotació de rendes i masos repartits per les parròquies de Sant Esteve de Palautordera, Mosqueroles, Fogars de Montseny, Fuirosos i el poble de Montseny. El prior d'aquesta confraria vivia a la casa, ara en ruïnes, situada al NW de l'església.

Va decaure com el monestir de Sant Marçal avançant el segle XVI i per això es van inutilitzar les dues naus laterals el 1642 i es va reduir a una simple capella rural, tal com estava fins a la recent restauració.

LA COMUNITAT MONACAL

Sant Marçal va ésser erigit en abadia el 1066 però no va poder mantenir molts anys aquesta categoria per falta de vocacions i també per posseir poques rendes.

Una abadia havia de comptar normalment amb dotze monjos i no creiem que Sant Marçal assolís mai aquesta xifra. En els moments de més esplendor (1060-1070) en tenia vuit com a màxim. Al costat dels monjos surt algun sacerdot i algun donat però entre tots mai no arribaren al nombre ideal.

L'any 1088, en temps de l'abat Bernat, consten en total cinc comunitaris: l'abat, el prior de nom Ramon, un altre Ramon que es diu monjo i prevere, i els monjos Pere i Guifred.

Ja hem dit que poc abans del 1097 el monestir de Sant Marçal s'havia unit a Banyoles, en data exacta i en circumstàncies que fins ara desconeixem. No creiem que això suposés l'automàtica baixada a la categoria de priorat, però poc abans del 1100 consta que tenia la direcció de Sant Marçal un tal Arnau, dit prior de Banyoles, segurament per estar vacant el càrrec abacial.

La segona consagració del lloc ens diu que el monestir estava regit pel prior Bonhome, però els bisbes li reconeixen encara la categoria d'abadia en dir: «Decretem també que l'abat o el prior d'aquest monestir assisteixi sempre als sínodes de Vic». La frase declara ja un dubte entre l'abat i el prior com a rectors de la casa.

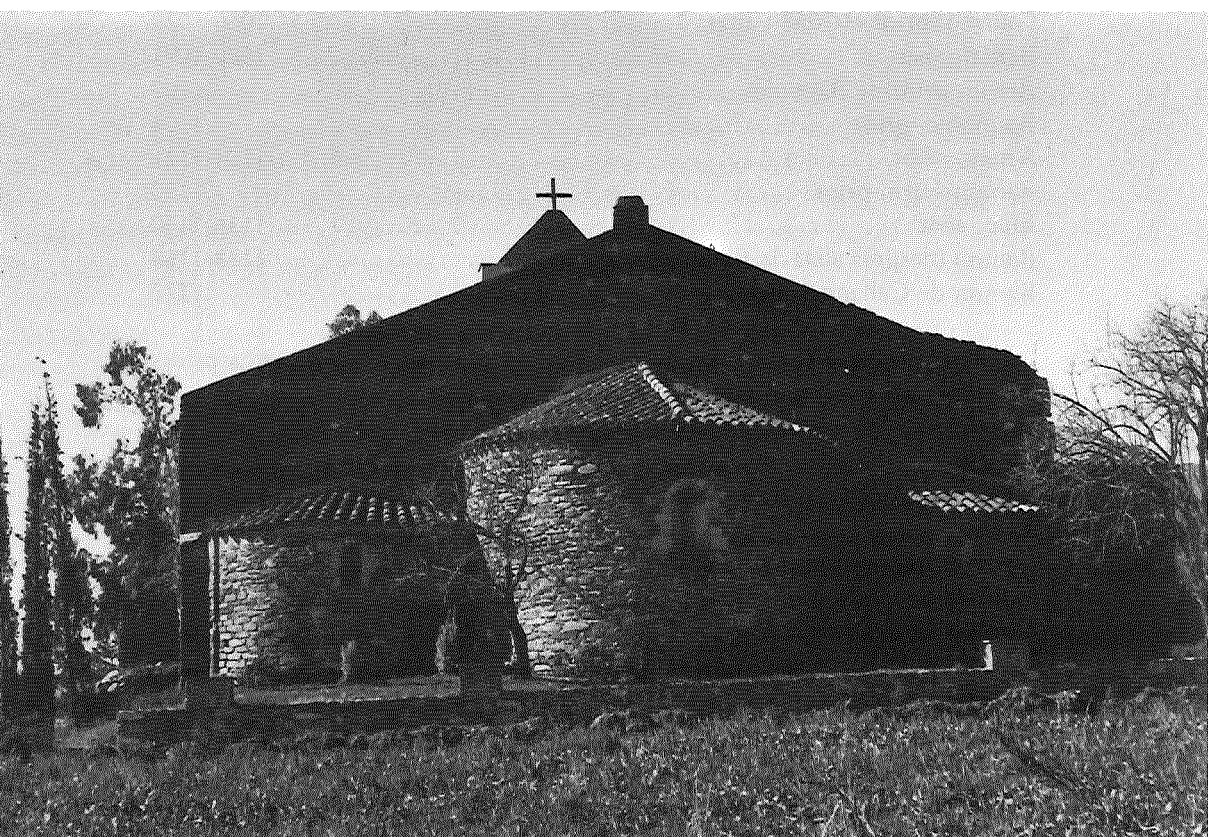
A principis del segle XII regeixen el monestir tres priors fins arribar l'any 1136 en què figura un nou abat, Elies, que en un document del 1136 es diu *abbas Cadauniensis et prior* i en altres del 1139 i 1140 es diu simplement *abbas monasterii Sancti Marcialis*.

D'aquest moment en endavant no trobem cap més abat enfront de la casa per l'escassetat de monjos. En un document del 1139, atorgat per l'abat Elies, signen com a únics comunitaris tres monjos de nom Ademar, Pere i Ramon Isarn; el 1168, en temps del prior Ramon, consten quatre monjos: Arnau, Guillem, Bru i Bernat; el 1195 signen un document el prior Bernat, un altre Bernat, prevere i donat, Àlvar prevere i monjo i Ramon, donat i el 1241 en temps del prior Guillem Ramon, consten els monjos Arnau, Bru, Bernat i el donat Berenguer. Tot això consta en els pergamins originals guardats a l'A.C.A. 3, 17, 23, 31 i 47.

A l'església de Sant Marçal hi trobem des de l'any 1209 un segon altar dedicat a Santa Maria, amb capellania i dotació pròpia. El sacerdot que s'ocupava d'aquest altar podia ésser monjo o no, i també ho feia de la sagristia del monestir. També es considerava membre de la comunitat el sacerdot que tenia cura de l'església de Santa Magdalena de Mosqueroles, que sembla que va tenir almenys algun temps un altar dedicat a Santa Magdalena en l'església de Sant Marçal, bé que no descartem una confusió entre les esglésies de Sant Marçal, atenent que Mosqueroles és anomenat a vegades Sant Marçal inferior. Això és obvi quan es parla del sacerdot i confraria que només es va crear a l'església de Mosqueroles.

Des del segle XIV endavant només es troba residint a Sant Marçal un o dos monjos. Rarament hi residien els priors, que eren a la vegada membres de la comunitat de Sant Esteve de Banyoles i de la que alguns n'esdevingueren abats.

La llista d'abats i priors que coneixem és la següent:

Santa Magdalena de Mosqueroles. (Fogars de Montclús).

Guifred, prior el 1058 i abat	1066-1070
Bernat, abat	1080-1091
Arnau, prior de Banyoles	1100
Bonhome, prior	1104
Arnau, prior	1104-1121
Ramon Isarn, prior	1130
Elies, abat	1136-1140
Ramon (després abat de Banyoles)	1158-1168
Ramon de Cabanyes, prior	1172

Tota la resta de superiors de Sant Marçal constarà sempre com a priors i mai més no s'aplica al monestir el nom d'abadia.

Bernat	1174-1201
Ramon	1203-1217
Arnau	1220-1230
Guillem Ramon (després abat de Banyoles)	1230-1257
Guillem de Colltort	1260-1263
Guillem de Cistella	1263-1266
Ramon de Ficarn	-1271
Ramon de Vilafant	1271-1288
Bernat de Villespirans (després abat)	1291-1297
Pere de Martins	1299-1300
Arnau de Palol	1301
Dalmau de Seixà	1303
Francesc de Vallespirans	1310
Pere de Roca	1317-1320
Bernat de Palou	1332-1340
Ramon de Sovelles	1346-1353
Mateu Cavaller	1409-1412
Dalmau de Canadall (després abat)	1421-1443
Miquel Sampsó (abat de Breda i prior)	1504-1510
Martirià Prats (abans abat de Banyoles)	1510-1516
Joan Benet de Cartellà	1550-1561
Francesc Salvanya	1578-1624

L'any 1624 el priorat de Sant Marçal es va unir al Col·legi de la Congregació Claustral benedictina instal·lat a Lleida. Aquest Col·legi, on es formaven tots els monjos joves de la Congregació, es va dotar amb les rendes de

molts petits priorats i els seus priors es varen intitular en endavant priors de Sant Marçal. Actuant en el Montseny hem trobat els priors: Francesc Ballaró (1624-1636) i Isidre d'Averó (1660-1664), tots ells intitulsats priors del Col·legi de Lleida i de Sant Marçal.

El 1672 el Col·legi es va traslladar al costat del monestir de Sant Pau del Camp de Barcelona i en endavant els priors del Col·legi de Sant Pau del Camp són els que s'intitulen priors de Sant Marçal.

Destaquem entre ells:

Plàcid de Montoliu i de Ribes	1734
Pere de Llinars i d'Escarrer	1762
Antoni de Dou i de Bassols	1778
Jaume de Llançà i Desvalls	1803-1815
Llucià de Regàs	1815
Ignasi de Vilallonga	1816-1818
Antoni de Rocafiguera	1818-1819

Quan va tenir lloc l'exclaustració el 1835, i la desamortització (1837) es va considerar que el monestir de Sant Marçal era una simple finca agrària. Així ho explica un document de l'època: «antiguo monasterio encaramado en un elevado puerto del Montseny, en los límites de la provincia de Barcelona con la de Gerona. Iban adjuntos a esta casa 2 1/2 cuarteras de tierra de regadío y 5 de secano, y prestaciones de censos y de otros réditos. La Congregación tenía allí un sacerdote que prestaba servicio parroquial».

LES RENDES DEL MONESTIR

Els monestirs vivien antigament de les rendes que els proporcionaven les terres donades al monestir i que formaven la seva dotació o propietat i també dels censos, delmes i altres drets que haguessin pogut obtenir dels seus benefactors o per compres. La manca d'una important dotació seria la que ocasionaria la decadència de la casa.

També pot considerar-se una causa d'aquesta decadència la manca d'una família important que protegís el monestir com feren els Cabrera amb Breda o els vescomtes de Cardona amb Sant Pere de Casserres. La família de les Agudes-Montseny va anar davallant al llarg dels segles XII i XIII per acabar essent absorbides les seves propietats per la família Cabrera.

En el treball titolat «*Les arrels històriques de Palautordera*», reproduït a «Monografies del Montseny» 2, pp. 47-68, varem dreçar l'arbre geneològic d'aquesta família, que inicialment es cognominava de Sesagudes, després Montseny i finalment Montclús. L'any 1275 Riambau II de Montclús, besnét de Riambau I del Montseny, va cedir els seus béns al seu oncle Ramon de Cabrera, senyor d'Anglès i de Brunyola, germà de Guerau de Cabrera, mare de Riambau. Ramon de Cabrera fou el pare del vescomte Bernat I de Cabrera i a través d'ell els béns del Montseny, Montclús i Palautordera, que formaven el patrimoni dels patrons de Sant Marçal, s'uniren a les grans rendes dels vescomtes de Cabrera. Els Cabrera, abocats al monestir de Sant Salvador de Breda no demostraren mai cap inclinació ni afecció per Sant Marçal.

A això s'hi va afegir el despoblament que sofriren les zones de muntanya a partir de la pesta negra del 1348 i que va afectar molt durament les possessions de Sant Marçal.

Una mostra clara la dona un pergamí del 29 d'agost de 1351, per tant tres anys després de la gran falconada de la pesta, pel que el prior Ramon de Sovellies va presentar-se a la cúria del castell de Montclús i va demanar al seu jutge que publicués un ban demanant gent per a conrear els masos del monestir deshabitats del terme de Montclús. Aquests eren: els masos Borda, Tria de sa Mata, Vinyals, Desvern, Olzina, Comes, Serrat, des Terrés, des Puig, des Triador i Suau de la parròquia de Sant Marçal; Cot de la Muntanya, Viver d'Amunt i Viver d'Avall de Sant Julià del Montseny; Rec, Noguera, Guiló, Gili i Dolça de Sant Cristòfol de Fogars; Novell, Pedró i Borda de Bellsolè, de Sant Martí de Mosqueroles; i Plana Bover i Llella de Sant Esteve de Palautordera (A.C.A. Monacals. Lligat 806, Plec 2, pp. 26-27 de l'*Especulo*)

Només en el terme de Montclús foren 25 els masos que deixaren de tributar al monestir i, encara que segurament no tota la gent de dits masos morí en la pesta, sí però que els abandonaren cercant llocs amb millors condicions de vida, cosa que repercutí durament en els ingressos del monestir.

Si considerem l'àrea per la que s'estenien les propietats del monestir podríem creure que eren molt importants, però com veurem no era així, per bé que el monestir es digués senyor de masos i de persones els rèdits que en treia no eren molt grans.

Pels extractes dels documents de l'*Especulo de actas y rendas* i per dos capbreus dels anys 1504 i 1550, sabem que les propietats de Sant Marçal —masos i terres que pagaven en espècie i algunes petites quantitats de diners al monestir— els segles XIV i XV s'estenien per les parròquies de Sant Marçal del Montseny, Sant Esteve de la Costa, Sant Julià de Montseny, Sant Cristòfol de Fogars, Sant Martí de Mosqueroles, Sant Quirze d'Arbúcies, Sant Joan de

Campins, Sant Martí de Pertegàs, Sant Esteve de Palautordera, Sant Pere i Sant Pau de Canet, Santa Maria i Sant Nicolau de Calella, Santa Maria de Pineda, Sant Cebrià de Vallalta, Sant Pol de Mar, Sant Julià d'Argenton, Santa Maria de Mataró, Santa Maria de Cardedeu, Sant Esteve de Maçanes, Sant Pere de Vilamajor, Santa Maria de Llerona, Sant Llorenç de Maçanet i Sant Esteve de Riudellots.

No hem pogut fer cap valoració del total de les rendes que percebia el monestir —cosa que és factible gràcies a l'existència dels Capbreus—; amb tot podem donar una idea força ajustada de la categoria econòmica del monestir d'acord amb la taxa que el monestir de Sant Marçal havia de pagar a Roma, en virtut de la tributació imposada com a subsidi de croada a tots els monestirs, parròquies i beneficis eclesiàstics pel concili de Lió de 1274. Aquesta dècima s'havia de pagar durant sis anys i consistia en la desena part de l'impost net de cada benefici, deduïdes les càrregues que pesaven sobre cadascun d'ells.

D'acord amb les tributacions del *Rationes decimarum* dels anys 1279 i 1280, publicades per J. Rius el 1946 el priorat de Sant Marçal va pagar a Roma l'any 1279 un total de 204 sous i 10 diners dels que 117 eren per les rendes que rebia en la diòcesi de Barcelona, 52 sous i 6 diners pels que rebia dels béns situats en la diòcesi de Girona i 35 sous i 3 diners pels béns que rebia dins la diòcesi de Vic. L'any 1280 la tributació que va pagar va ésser sensiblement inferior, 184 sous i 15 diners: 122 sous i 10 diners pels béns de la diòcesi de Barcelona, 37 sous i 5 diners pels béns de la diòcesi de Vic i 25 sous pels de la diòcesi de Girona.

Per tenir una idea comparativa del que suposava aquesta tributació anatem que, segons la mateixa font, el 1280 el monestir de Ripoll pagava a Roma una taxa d'uns 5.000 sous, Sant Cugat del Vallès uns 3.600, Sant Esteve de Banyoles uns 1.480, Santa Maria d'Amer 1.450, Sant Salvador de Breda uns 600 i Sant Llorenç del Munt, sobre Terrassa, 536 sous.

El priorat de Sant Marçal pot comparar-se només amb cases monàstiques petites com Sant Miquel del Fai que pagava 320 sous, Sant Sebastià dels Gorgs que en pagava 310, Sant Pere de Riudebitlles que en pagava 270, Sant Pere Cercada que tributava 172 sous o Santa Maria de Roca-rossa que en pagava 88.

ELS EDIFICIS MONÀSTICS

Un altre indicatiu de la pobresa i estancament de la casa monàstica de Sant Marçal, ho són els edificis que ens han arribat del monestir.

La part més notable és l'església de Sant Marçal situada en un recer, a la part de migdia del Coll de Sant Marçal, prop la cota dels 1.100 metres d'alti-

tud. És un edifici amb pocs elements que permeten una datació o comparació estilística i que podria correspondre a l'obra consagrada el 1066, almenys en la seva part de capçalera i potser a una modificació de finals del mateix segle o primers anys del següent en la seva part davantera, segons abans s'ha insinuat. Va construir-se amb pedra de carreus irregulars, només escairats i amb una gran diversitat de mides, mal disposats en filades horitzontals. No té cap ornamentació (ni cornises, ni lesenes, ni arcuacions) cosa que ens la mostra com un edifici pobre i poc característic de la seva època. La part més reeixida és la finestra central de l'absis d'arc de mig punt.

Interiorment la nau amida uns 17 metres de l'obertura de l'absis al mur de ponent i una amplada que no és uniforme i que té uns 4 metres a l'obertura de l'absis per gairebé 5 a l'extrem de ponent. L'absis té una profunditat de dos metres i mig i es relliga amb la nau per un doble arc o dos plects en degradació. Tot l'edifici es troba avui dia interiorment encalat i arrebossat i això no permet d'apreciar repeses ni cap característica constructiva de l'obra romànica.

Exteriorment s'aprecien algunes d'aquestes repeses d'obra, una sobretot més visible que podria justificar la reforma o allargament que va permetre la segona consagració del lloc. A la part nord hi ha dos arcs, a manera d'arcs botants, construïts probablement al segle XV, per compensar la pressió dels murs vers aquest indret.

A l'interior s'aprecia una porta al mig de la nau, a la part de migdia, que ara comunica amb la casa del priorat, que podria ésser la porta primitiva. Una altra porta en aquest mateix costat, dintre ja de l'àmbit del presbiteri, es va tapiar més tard per la part de la casa del priorat o l'hostatgeria i ara serveix com d'armari sagristia. La porta actual del mur ponent, rectangular i descentrada, girada cap a la dreta, és una obertura tardana, del segle XVII segurament, quan es va fer la construcció adossada a la part de migdia de l'església.

Sobre la façana de ponent i con una perllongació, es troba un ample campanar d'espadanya de dos ulls, amb dues petites campanes. Entre el campanar i la porta, més centrada i donant al cor, hi ha una petita finestra rectangular tardana.

Tot l'interior es troba arrebossat i pintat i poden observar-se tres grans arcs o fornícules oberts en l'espessor del mur de la part nord: un, el més antic, dins l'àmbit del presbiteri modern i els altres dos repartits al llarg del mur de la part esquerra, un d'aquests amb una imatge moderna de talla de la Puríssima i l'altre amb una imatge comercial de Sant Cristòfol.

L'absis és cobert amb volta de mitja taronja i s'hi ha pintat un Crist en majestat, modern, amb àngels que l'adoren. L'altar actual és de pedra i modern

i els graons d'accés al presbiteri tenen una línia barroca que indica que es varen fer al segle XVIII. D'aquest presbiteri procedeixen els fragments d'un retaule del segle XVIII, que es va desmuntar el 1936 però del que es varen salvar unes columnes salomòniques ornades de raïms i fruites amb fulles, les quals ara es guarden a la parròquia de Sant Julià del Montseny, i altres elements recollits per particulars i ara perduts o dispersos. Aquest altar tenia antigament les imatges de Sant Marçal i les de Sant Joan Evangelista i Sant Antoni, així com uns relleus amb escenes de la vida de Sant Antoni i Sant Miquel Arcàngel. Ara només hi ha una imatge moderna del bisbe Sant Marçal sobre una simple peanya.

Res no diferencia l'església de Sant Marçal d'una parròquia rural qualsevol; si en quelcom es diferencia és en pobresa i abandonament.

Unides a l'església a la seva part de migdia, hi ha la casa del priorat o l'hostatgeria i un cos annexe d'habitacions i complement de l'anterior. La casa del priorat o hostatgeria és un gran edifici rectangular, gairebé quadrat, que sobresurt força per la part SE de l'església i on es treballava el 1725 i l'altra part és un cos allargassat que s'adossa al mur de migdia de l'església i la sobrepassa per la part de ponent. Aquest cos té les seves obertures vers el pati que precedeix l'hosteria, les quals revelen que es devia construir cap al segle XVII, abans que el cos principal. En l'obra es veuen carreus de l'edifici que el precediria.

El pati amb arbres, emmarcat per l'hosteria i aquest cos complementari és alegre i acollidor i té una petita font amb una vella pica.

Enlloc no hem sabut veure cap rastre de claustre o de dependència característica que recordi el seu remot passat monàstic. Tampoc no es veu cap peça esculpida que faci pensar en capitells o alguna documentació escultòrica especial. Només un petit cementiri a la part nord de l'església recorda que fou abans una antiga parròquia.

La bellesa de Sant Marçal la dóna la seva rusticitat i la pedra revellida emergint de la tofa de verdor que l'envolta.

LA PARRÒQUIA DE SANT MARÇAL

No podem acabar aquesta evocació històrica sense recordar que Sant Marçal fou segles enrrera una parròquia independent amb vida i feligresia pròpia, fins que després del 1650 es va unir a la parròquia de Sant Julià del Montseny. Abans era del bisbat de Vic, després per una mena de prescripció, es va unir a la diòcesi de Barcelona.

Aquesta independència de la diòcesi de Vic era en certa manera una ano-

malia puix que la diòcesi acostumava a seguir els límits del comtat d'Osona i Sant Marçal; en els més antics documents, consta com a situat *in comitatu Barchinonensi* i dintre del terme del *castrum de Acutis*, d'aquell comtat. Això no obsta però que, almenys des del 1066, es digui que el lloc *ad sancta sedis Ausonensis discesim pertinere* i que vegem els bisbes i visitadors de Vic que li feien visites pastorals i que els seus priors siguin convocats als sínodes de la diòcesi de Vic fins al segle XVII.

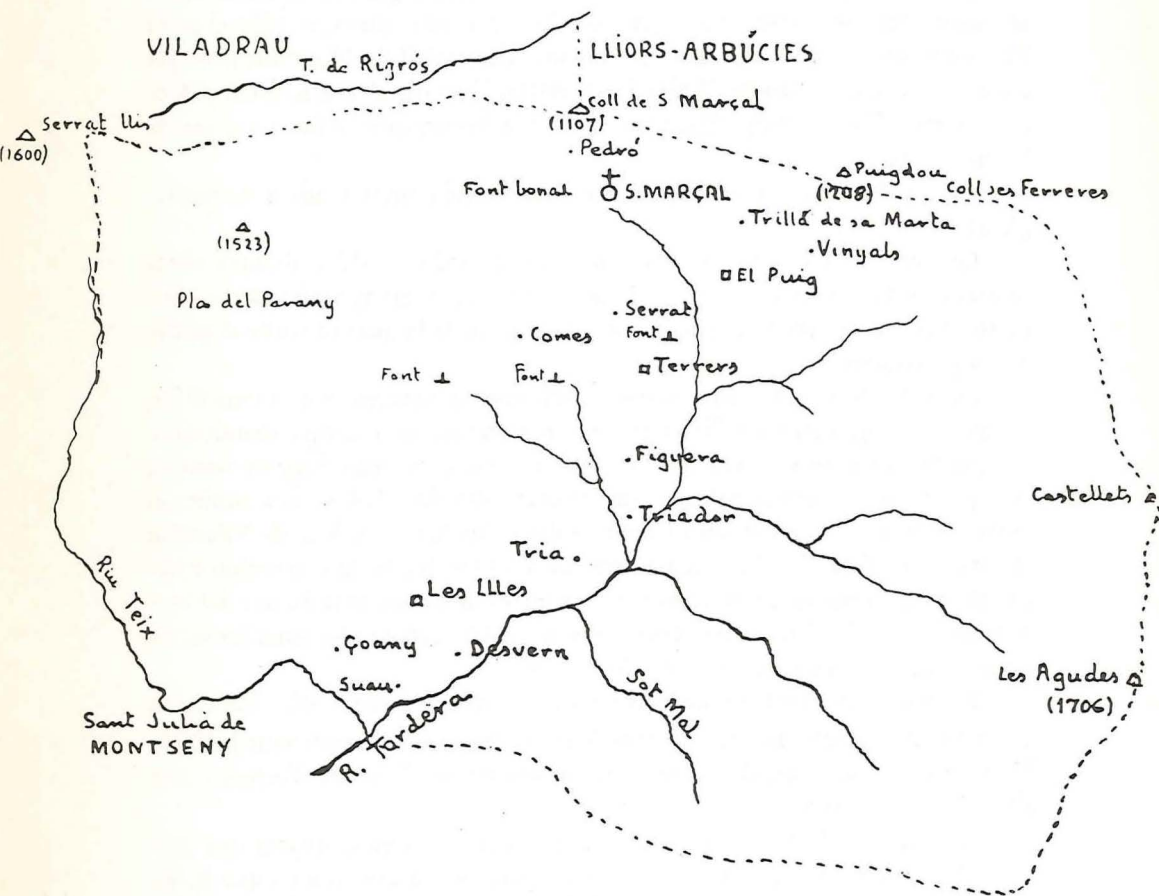
El document que explica, en certa manera, el canvi de diòcesi o l'inici de l'adscripció a la parròquia de Sant Julià de Montseny, és el pacte que el 8 de juny de 1635 va fer el prior del Col·legi de Lleida i de Sant Marçal, Francesc Ballaró, amb el rector de Viladrau Gaspar Gili i amb el de Montseny, Gabriel Contestar. Va pactar el prior que, d'aquell moment en endavant els dos rectors havien de tenir cura a la vegada de la parròquia de Sant Marçal i havien d'administrar els sagraments a on acudissin primerament els feligresos. Com a obligació solidària d'ambdós, havien d'ocupar-se de celebrar o fer celebrar dues misses a l'any a l'església de Sant Marçal, una el dia de Sant Marçal (el 30 de juny) i l'altre el dia de Sant Benet (21 de març); per acomplir això, es repartirien les primícies, el dret de sepultura, que s'havia de fer a l'església i al cementiri de Sant Marçal, els cantars i les ofrenes.

La darrera vegada que trobem constància de l'adscripció oficial de Sant Marçal de la diòcesi de Vic és a les sinodals del bisbe Pere de Magarola del 1630 i impreses aquell any, on consta el prior de Sant Marçal com un dels qui han d'assistir al sínode.

A finals del segle XVII encara el rector de Viladrau exercia, i reclama un dret de carta propietat sobre la parròquia i església com s'exposarà en parlar de la processó que hi feien els de Viladrau.

La parròquia inicial de Sant Marçal era en termes generals la vall des del Coll i petita serra on hi ha la Creu de Sant Marçal fins al Congost per on s'escola la Tordera, més avall de les Illes, a l'indret on hi desguassa el riu Teix. Per llevant i per ponent acabava en els vessants de les Agudes i Castelletes i del Matagalls o Serrat Llis, segons la frase clàssica dels vells documents *inter duo Montis Signa*.

Aquesta parròquia que ara no té cap casa habitada permanentment, llevat de l'hostatgeria de Sant Marçal, al llarg del segle XIII i part del XIV arribà a tenir disset famílies o cases habitades. Eren: la Borda, les Comes, el Desvern, la Figuera, el Goany, les Illes, l'Olzina, el Pedró, el Puig, Mas Suau, el Serrat, Terrers, el Triador, el Torner, la Tria, la Tria o la Trilla de sa Marta i els Vinyals.

Plànol de l'antiga parròquia de
Sant Marçal del Montseny.

En una visita pastoral que el bisbe de Vic Galzeran Sacosta va fer al priorat i parròquia de Sant Marçal el 1330, consta que varen comparèixer davant del bisbe els feligresos o caps de casa: Pere des Triador, Ramon de Terrers, Romà del Torner, Arnau de Vinyals, Ramon del Serrat, Pascasi de les Comes, Arnau d'Olzina, Bernat de Figuera i Guillem Suau.

Alguns d'aquests feligresos moriren en la pesta negra del 1348 o almenys abandonaren llurs masos, puix que, com hem recordat abans, el 1351 el prior Pere de Sovelles va fer demanar per la cúria del castell de Montclús gent per a habitar els masos: Borda, Trilla de sa Marta, Vinyals, Desvern, Olzina, Comes, Serrat, Terrers, Puig, Triador i Suau, que havien quedat buits a causa de les mortalitats.

Això vol dir que la parròquia va quedar gairebé despoblada a mitjan segle XIV.

Gràcies a les al·lusions dels Capbreus de 1504 i 1550 i algunes altres referències documentals, l'any 1961 vàrem intentar situar aproximadament els masos dins l'àrea geogràfica de la parròquia, cosa de la qual va sortir el gràfic que aquí copiem.

De tots els antics masos només varen quedar sencers, o es varen refer, els masos Puig, Terrers i Illes i encara en restaren molt temps abandonats. D'aquests tres masos n'hem trobat algunes notícies: el mas Puig va veure la seva propietat absorbida pel casal del priorat i des del 1504, com a mínim, el tenia arrendat, juntament amb les terres del priorat, el mas Vila de Viladrau; el mas de les Illes el 1550 el tenia arrendat en Joan Balbs de la parròquia del Montseny i consta que havia absorbit les terres de l'antic mas Suau i del mas Terrers, que el 1550 tenia les seves cases aterrades, consta que tenia les terres i pasturatges arrendats en Cot del Montseny.

El 1660 ja es trobaven habitats els tres masos anteriors i pel 1772 consta que residien a la demarcació de Sant Marçal, ara ja refosa amb Sant Julià de Montseny, sis famílies, dues com a masovers de les Illes i de Terrers i una altra al casal del priorat.

Pel que fa a l'antic servei parroquial o cura d'ànimes, sembla que anà molt deixat des del segle XIV. En la visita pastoral, ja esmentada, que hi va fer el bisbe de Vic, el 8 d'agost de 1330, consta que al monestir, aleshores, només hi residia el monjo Pere de Soler i, els nou caps de casa abans esmentats, es varen queixar del vicari perpetu o sacerdot responsable de la parròquia de manera que, a causa d'això, a vegades s'havia d'esperar més de dos dies per enterrar els morts.

Algunes altres notícies i visites dibuixen un panorama de molt abandonament a causa de la manca de feligresia i absentisme dels priors o incúria dels

arrendadors. En la visita que el 26 de juny de 1589 hi va fer el Dr. Miquel Palmerola, vicari general del bisbe de Vic Pere Jaume, es diu que al lloc només hi viuen dos criats de l'amo de la Vila de Viladrau, que era el que tenia arrendat el priorat. L'església no tenia cap ornament sacerdotal, ja que els ornaments, consistents en dues casulles, una alba, un àmit, estola i maniple i el càlzer i una patena, es guardaven a la casa de la Vila. L'altar major es trobava *multum indecenter*, amb un retaule brut i una imatge del sant titular; hi havia un altre altar sense retaule ni tapet i darrera l'altar major hi havia un petit bastiment d'orgue.

La casa del priorat diu que es trobava convertida en un corral.

Referent al culte, els dos criats varen dir al visitador que cada any pujaven en processó a Sant Marçal cinc parròquies portant un ciri votiu i que, quan eren allà, hi celebraven missa.

Aquesta deixadesa i manca d'interès envers l'antiga parròquia s'arranjà un xic els segles XVII i XVIII quan el Col·legi de la Congregació Claustral es va fer càrrec del priorat. El prior Ballaró féu el conveni abans al·ludit amb els dos rectors de Viladrau i Montseny el 1635 i més endavant el 1772 consta que la Congregació hi tenia un sacerdot. Coneixem també l'arrendament fet el 8 d'agost de 1803 pel prior de Sant Marçal i rector del Col·legi de Sant Pau del Camp, Jaume de Llança, a Sadurní i a Francesc Bancells, pare i fill de Viladrau, de la casa del priorat, a excepció de les habitacions i un hort petit que es reservava pel rector o capellà que tenia cura de la capella i dels seus béns.

Després de l'exclaustració (1835) la vinculació a la parròquia de Sant Julià de Montseny fou total.

EPÍLEG

En aquesta narració sobre el passat del priorat de Sant Marçal ens ha calgut seleccionar les notícies ja que, altrament, hauríem escrit un llibre i no una succinta monografia, puix que les fonts d'informació són força abundants i hi ha també molta documentació dels darrers temps al mas Vila de Viladrau, arrendataris i amos de terres del voltant del priorat.

La documentació més antiga de Viladrau i de les masies del rodal indica que hi havia molta devoció a Sant Marçal com es palesa en les deixes testaments, abundants des del segle XIII, i consistents en uns diners o sous, uns quartans de blat o un ciri al sant.

A principis del segle XVI visqué retirat cinc o sis anys a Sant Marçal el monjo i ex-abat de Sant Esteve de Banyoles, Fra Martirià Prats, que va permutar el priorat amb l'abat Miquel Sampsó de Breda el 24 d'abril de 1510. Aquest monjo va deixar un record de santedat i consta que va morir i va ésser enterrat a Sant Marçal pel 1516 i que, anys més tard, el 1540, es volia traslladar la seva sepultura prop l'altar major perquè es deia que feia miracles. No sabem el resultat de l'enquesta i petició, ni si es conserva res d'aquella sepultura.

Uns altres documents parlen d'ermitans o deodonats que vivien prop el monestir i que recaptaven per al sant. Un d'ells, Fra Miquel Ferrer, de Viladrau, va fer testament el 20 de novembre de 1688, on consta que es va recordar de fer celebrar força misses per la seva ànima a Sant Marçal.

Pel que fa a les processons, esmentades en la visita pastoral del 1589, copiem de la *Consueta* de Sant Martí de Viladrau, publicada a *Monografies del Montseny*, 1, pp. 59 i 61-62, feta en temps del rector Segimon Molins, entorn el 1650:

«Lo die del gloriós St. March que's a 25 d'abril té obligació dit Rector d'acompañar la professó qui acostuma anar ha visitar lo gloriós Sant Marsal...»

Més avall diu: «Quant la professó lo die de St. March va à St. Marsal, com está dit, quant són en la capella de Ntra. Sra. de la Pietat diuen antiphona, verset y collecta de Ntra. Sra. dels temps corrent, a la Creu de Bordoriol aguardan la gent y fan una absolta general cantada per las ànimas del Purgatori, y altre en la Creu prop de Sant Marsal y aquí lo rector o sacerdot qui fa la professó pren la capa pluvial y va cantant hymnes fins a la capella del gloriós St. Marsal y al entrant se canta la antiphona, verset y collecta de Ntra. Sra. del temps corrent y una commemoració del gloriós Sant y finida se dóna principi a la missa cantada, que encara que eix dia hi acudan altres Professons sols diu la missa cantada la de Viladrau, y las demás baixas, ni en lo dirlas hi ha algun orde, ni consert, sinó que la diu qui abans hi és. Sols en lo de la offerta hi acostuma haver alguna contraverciò entre lo Sr. Rector de Monseny y lo de Viladrau, per pretendre tots que la capella és en sa paròchia y axí ordinariament se la parteixen, com més llargament se diu en son lloch.»

Avui dia no hi ha controvèrsies, ningú no discuteix el rector de Montseny un dret adquirit per tradició.

Amb l'obertura, fa pocs anys, de la carretera de Coll de Gomara al Coll

de Sant Marçal i amb la seva unió amb Santa Fe, després de fer el pont del Mal Pas, Sant Marçal i la seva Font Bona són uns indrets molt visitats per excursionistes dominicals o de cotxe. Voldríem que aquestes ratlles ajudessin aquests visitants i tots els amants del Montseny a conèixer millor el ric passat de l'únic monestir totalment montsenyenc.

BIBLIOGRAFIA I PRINCIPALS FONTS DOCUMENTALS

Obres que parlen del monestir:

ALSIUS Pere, *Ensaig sobre la Vila de Banyoles*, 2.ª ed. (Banyoles, 1895), pàg. 93.

BARRAQUER, Cayetano, *Las Casas de Religiosos en Cataluña* (Barcelona, 1906)
Vol. I, pp. 244-245.

CARRERAS CANDI, Francesc *Argentona històrica* (Barcelona 1891) pp.98-100.

CONSTANS, M. Lluís G., *Monacologi de Banyoles*, a «Analecta Montserratensia III (Montserrat, 1954-1955), pp. 421-454.

—, *Diplomatori de Banyoles* (Banyoles, 1985), pp. 44-45.

MARTÍ i BONET, Josep M. i Cols., *Catàleg Monumental de l'Arquebisbat de Barcelona, Vallès Oriental*, Vol. I/1 (Arxiu diocesà de Barcelona, 1981), pp. 135-137

MONTSAVATGE i FOSSAS, Francisco, *Los monasterios de la diócesis gerundense* a «Noticias Históricas,... XIV (Olot, 1904), pp. 167-168.

VILLANUEVA, Jaime *Viaje literario a las iglesias de España*, Tomo VI (Valencia, 1821), apèndix 34 i 42 i Tomo XIV. (Madrid, 1850), pp. 244-245

La principal font documental és:

A.C.A. Secció de Monacals. Fons Benedictins, vols. 806 i 807, de la sèrie general; lligall 120 (abans 20) de la Congregació Claustral Tarraconense i en especial dues carpetes triangulars de pergamins de la mateixa secció intitolades «Sant Marçal del Montseny» amb prop d'un centenar de documents originals.

Els documents guardats als lligalls 806 i 807 són tots redactats després del segle XVI però en el primer lligall hi ha un *Spéculo de actas y rendas del Monastir de Sant Marsal del Montseny*, fet a inicis del segle XVIII, que conté un extracte molt ben fet de tota la documentació que en aquells moments es guardava al monestir.

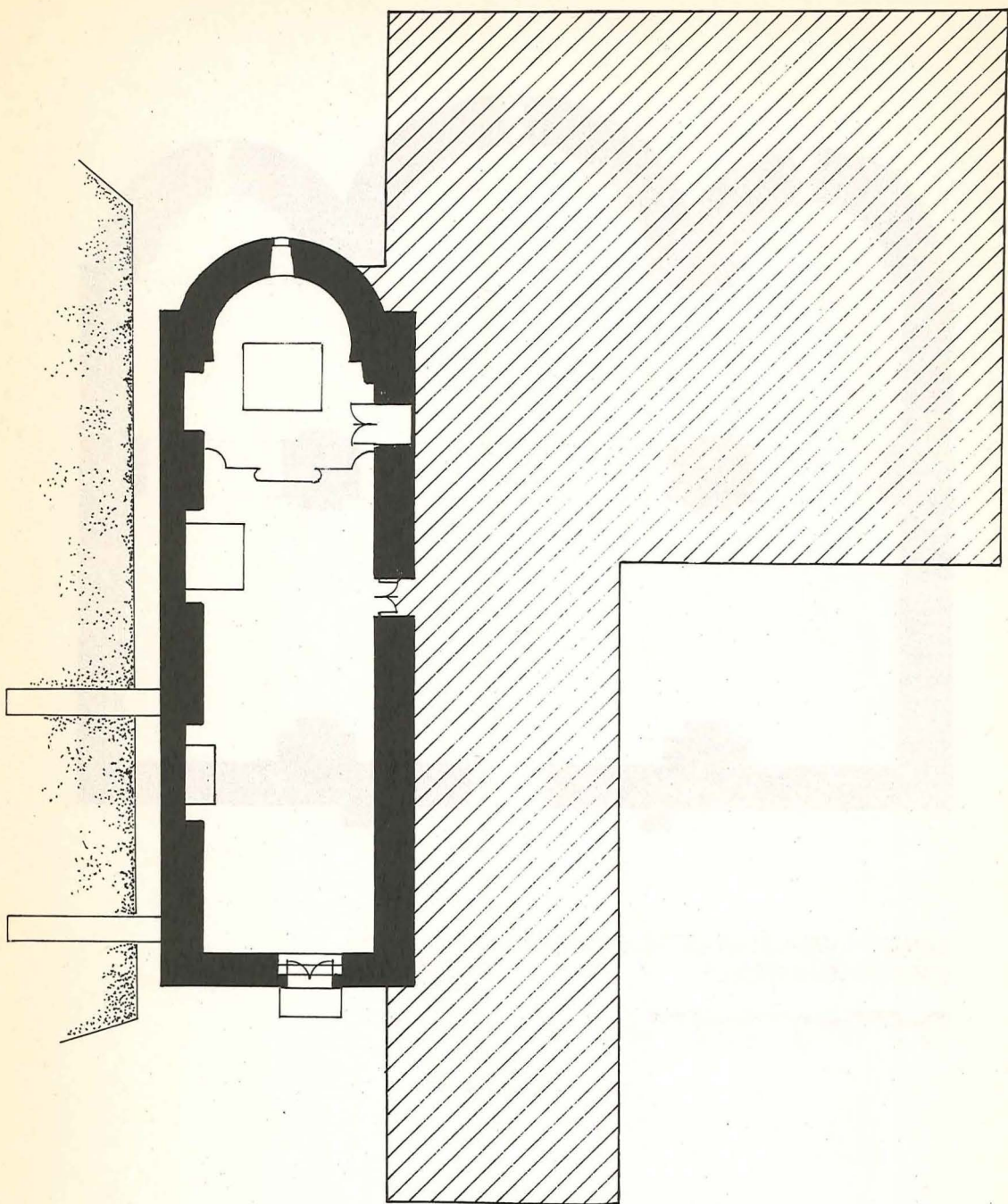
En el lligall 807 hi ha sobretot dos Capbreus dels béns del monestir: el primer, de 1504 el va fer el notari Joan Camp i es va fer per disposició de Miquel Sampsó, abat de Breda i prior de Sant Marçal; el segon, de 1550, el

va fer el notari de Palautordera, Bernat Simó Bonamich, per disposició del prior Joan Benet de Cartellà.

El lligall 120 de la Congregació Claustral conté un altre valuós *Spéculo* o extracte dels pergamins, fet al segle XVII, classificats per parròquies o dominis com a promptuari dels títols de propietat del priorat.

Els pergamins originals de les dues carpetes són només una part dels que tenia antigament el monestir i tenen al llom diferents números i sovint el nom de la parròquia o terme al que pertanyen.

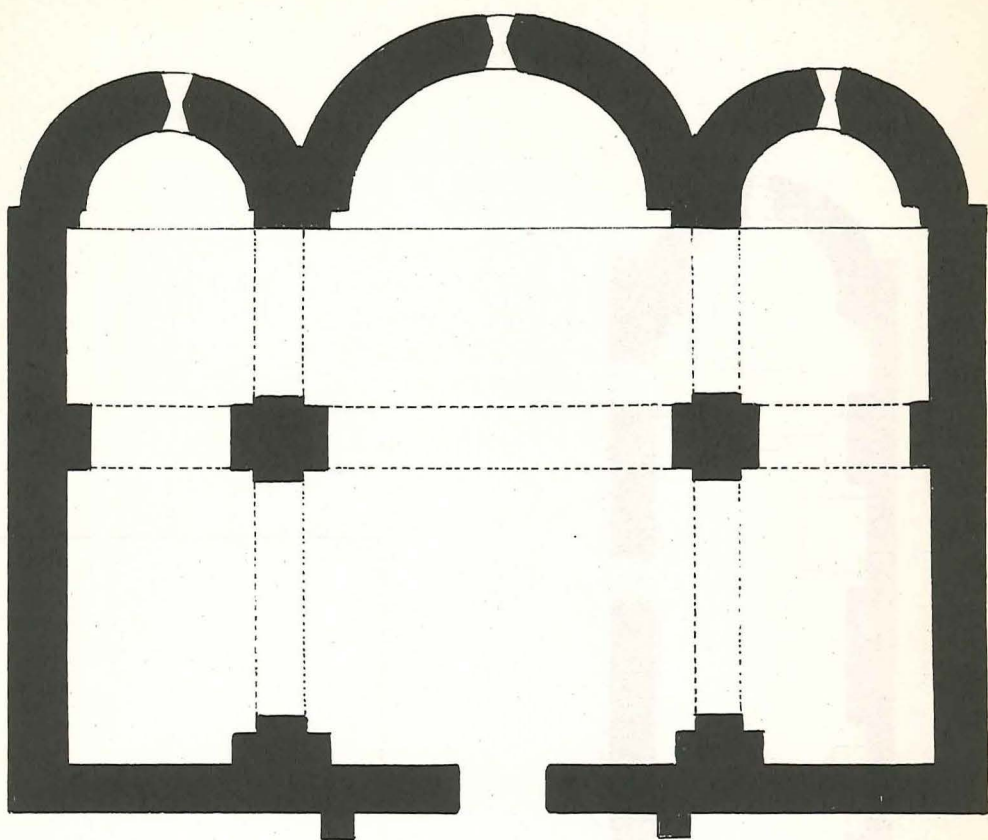
Algunes altres fons utilitzades en aquesta relació pertanyen als Arxius de Vic, en especial a l'Arxiu de la Mensa Episcopal o Llibres de Visites pastorals i a l'Arxiu parroquial de Viladrau, ara guardat a Vic; també hi ha notícies dels arxius de masos veïns com la Vila de Viladrau o el del mas Regàs d'Arbúcies i altres notícies complementàries espigolades arreu al llarg dels anys.

ESGLÉSIA DE SANT MARÇAL DEL MONTSENY

1 0 5 0 1 2 3 4 5 MTS.

SANTA MAGDALENA DE MOSQUEROLES
FOGARS DE MONTCLÚS

1 0.5 0 1 2 3 4 5 MTS.

